

Bloeyendael bulletin

JULI 2021

Actie, actie, actie ...

Telling watervogels

T-shirts voor vrijwilligers en enquête

Portret van een blij mens

De wilg, boom van het mysterie

Vleermuiskasten-inspectie

Actie, actie, actie ...

Velen onder ons hebben de vaccinaties inmiddels gekregen, de zomer is nu echt gearriveerd, het Park staat er prachtig bij. Ik voel me er klaar voor, voor het Bloeyendael werkseizoen! Vanaf half juli tot ver in november kan het weer: hooien, takken slepen, bladeren harken, snoeien; en dat hopelijk zonder al te grote corona-restricties. Ik heet iedereen weer van harte welkom!

In dit Bulletin is er naast aandacht voor de natuur in Bloeyendael ook aandacht voor onze vrijwilligers: de presentatie van de uitkomsten van de 'grote vrijwilligers enquête' die Frits Backer (lees ook het interview met hem) organiseerde. Er blijkt veel interesse om meer en andere dingen te doen, en dat tekent mooi de sterke band van de vrijwilligers met het Park. Dank daarvoor, en uw cadeau, het mooie Natuurpark Bloeyendael T-shirt, heeft u inmiddels kunnen ophalen.

In Bloeyendael is naast het natuurbeheer ook altijd wel iets gaande, is altijd wel wat actie: er wordt gewerkt aan wat

meer educatie-aanbod voor geïnteresseerden, we onderzoeken de mogelijkheid van een 'wand-el-app', we houden de 'bebording' in het park eens goed tegen het licht, en ook onze website wordt vernieuwd. Bloeyendael gaat met haar tijd mee!

En ook buiten het park is er reden voor actie: de Stichting Park Bloeyendael werd ooit, ruim 30 jaar geleden, opgericht om zo nodig actie te voeren tegen bedreigingen (huizenbouw) van het park. Gelukkig is dat nu niet direct nodig, maar aandacht voor de positie van de natuur in en om het park blijft hard nodig. Het bestuur ondersteunt bv de acties en bezwaren tegen de verbreding van de A27 en tegen de bouw van een nieuw crematorium op Begraafplaats St. Barbara. Bloeyendael participeert ook in het overleg tussen de bewoners van de Merkesstraat, ENECO en de gemeente Utrecht over het vormgeven en inpassen van een nieuwe warmtebuffer (een waterreservoir van 16 meter hoog) op het ENECO terrein aan de Offerhausweg; Bloeyendael is door de gemeente gevraagd om mee te denken over de herinrichting van de natuur op het terrein en over het onderhoud, mogelijk als 'nieuw stukje Bloeyendael'.

Zo blijkt weer; Bloeyendael is, naast een mooi stuk natuur voor onze ontspanning, ook een rijke bron voor actie, betrokkenheid en ontmoeting. Neem deel en geniet ervan!

Piet van Ommeren, voorzitter

REDACTIE

Paul van Niekerk en Jan Heijmans

FOTOGRAFIE

Paul van Niekerk en Jan Heijmans

VORMGEVING

KM Grafisch Werk, Utrecht

DRUK

Kopijwinkel, Utrecht

LOGO

Illustratie Dick Bruna © copyright Mercis bv, 1991

Telling watervogels

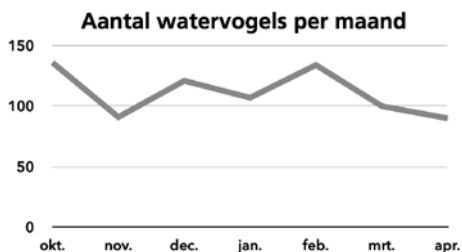
In de afgelopen winter varieerde het aantal watervogels in Bloeyendael sterk: van 90 tot 136, met onverwachte sprongen en dalingen. Een telling brengt de variatie in maand en soort aan het licht.

SOVON Vogelonderzoek organiseert een aantal vogeltellingen in Nederland. Een daarvan is de watervogeltelling. Elke wintermaand worden de watervogels in een gebied geteld. Mijn dochter Tessa en ik schreven ons in voor de telling in het gebied met park Bloeyendael, de fortgracht en ATV. De telling duurde van oktober tot april.

Het eerste dat opvalt zijn de grote maandelijkse verschillen in aantallen. Gemiddeld telden we 111 watervogels. In oktober turfden we er 136, een maand later nog maar 91. De variaties per maand zijn groot.

Wilde eend op één

Zoals wellicht verwacht is de wilde eend de meest voorkomende watervogel met gemiddeld 44 exemplaren,

gevolgd door de meerkoet (31), het waterhoen (11), de grauwe gans (9) en de kraakeend (7).

Ook qua soort zijn er grote maandelijkse verschillen. Tot februari is er geen grauwe gans gezien, maar in maart en april tellen we 30 exemplaren (zonder de kuikens). Ze gebruiken dit gebied alleen om te gaan broeden en verdwijnen daarna weer. De cijfers over de kraakeend laat een omgekeerd beeld zien: in oktober zitten er nog 28, in november nog maar 13, en daarna nog een of enkele exemplaren. Het is bekend dat deze vogel in de winter naar open water trekt en zich daar bij soortgenoten voegt. De kuifeend piekt in januari met 16 exemplaren, een maand later zijn er nog maar 6, en ervoor en erna een enkele vogel. Meerkoeten (gemiddeld 31) en waterhoenen (11) zijn gebiedstrouwer. Ook de aalscholver, fuut, blauwe reiger en nijlgans zijn met 1-3 exemplaren blijvers.

Voorveldse Polder trekt meer watervogels

Omdat we ook in de Voorveldse Polder vogels telden, konden we beide gebieden vergelijken. Daar turfden we gemiddeld 148 vogels, 37 meer dan in Bloeyendael. Een mogelijke verklaring is dat de vogels er meer beschutting en rust vinden dank zij de begroeiing en de grotere afstand tussen gracht en de wandel- en fietspaden.

Paul Brassé

Vrijwilligers: T-shirts + enquête

T-shirts

Ineke Steinhauer en Rob van Rijn demonstreren het Bloeyendael T-shirt

Al weer ruim anderhalf jaar is corona onder ons. Voor velen een lastige tijd, waarin we veel aanpassingen aan ons leven hebben moeten doen en waarin er minder sociale contacten mogelijk waren. Gelukkig lijkt er nu een einde te komen aan de beperkingen.

In een natuurpark zoals Bloeyendael zijn het juist ook de contacten met anderen, die het vrijwilligerswerk in het park zo leuk maken. En dat gaf de nodige problemen.

Toch hebben veel vrijwilligers in kleine groepjes een deel van de werkzaamheden kunnen voortzetten. Uiter-

aard hebben we eerst geïnventariseerd of men zich daar bij prettig voelde.

Ook moest jammer genoeg vorig jaar de vrijwilligersbijeenkomst vervallen. Daarom en om onze waardering uit te spreken voor de inzet, hebben we de vrijwilligers een cadeautje willen geven. Het is een mooi groen T-shirt geworden met het bekende logo erop. Het K.F. Hein Fonds, dat zich sterk maakt voor initiatieven van Utrechters die hun stad mooier willen maken, heeft de productie van de T-shirts gefinancierd. Wij zijn hen daar erg dankbaar voor!

De druk is verzorgd door Sillyscreens, een drukkerij die 100% toegewijd is aan een milieuvriendelijke werkwijze en eerlijke arbeidsomstandigheden. Inmiddels hebben de meeste vrijwilligers hun shirt afgehaald. Ze waren er erg blij mee.

Enquête

In maart/april 2021 is onder de vrijwilligers van Bloeyendael een enquête gehouden over werkzaamheden, voorkeuren en suggesties om het park nog leuker te maken. De respons is met 70 % erg hoog te noemen.

Met de enquête wilden we tevens de interesse peilen van de onder-vraagden om als vrijwilligers bij Bloeyendael betrokken te blijven en zich op

een of meerdere manieren in te zetten. Vrijwel iedereen heeft aangegeven mee te willen blijven doen. Dat is natuurlijk fantastisch!

In het onderzoek was ook ruimte voor het geven van suggesties of het plaatsen van opmerkingen. Het hondeuitlaatbeleid en aandacht voor jongeren waren, naast zaken als de toegang tot de bijenkasten meer openstellen, het planten van meer soorten aan de waterkant en het breder verspreiden van het Bloeyendael Bulletin, de meest in het oog springende suggesties.

Daarnaast waren er heel veel positieve opmerkingen waaruit blijkt dat de vrijwilligers over het algemeen tevreden zijn hoe de verschillende zaken worden aangepakt bij Bloeyendael. De crisis van de afgelopen anderhalf jaar heeft dus gelukkig niet geleid tot een

uitstroom van vrijwilligers. Bij andere, ook vergelijkbare organisaties kom je dit helaas wel tegen. Dat neemt niet weg dat ook Bloeyendael energie moet blijven steken in het behouden van de huidige vrijwilligers als ook het werven van nieuwe (waaronder nadrukkelijk ook jongere) vrijwilligers.

Conclusie

Vrijwilligers vinden het fijn om bij Bloeyendael te zijn en een bijdrage te leveren aan het mooier maken van het park. De ruimte om dat op verschillende manieren te doen is er gelukkig in brede zin. Het enthousiasme voor de brainstorm is goed om te zien. De toekomst van het park is belangrijk, fijn dat veel mensen daarover mee willen denken.

Frits Backer, vrijwilligerscoördinator

De resultaten op een rijtje. Er zijn uiteraard mensen die meerdere activiteiten op het gebied van werkzaamheden hebben aangegeven. Daar zijn we heel blij mee!

Oproepen onverwachte klussen	39 mensen
Gidsen	13 mensen
Ontvangst	12 mensen
Brainstorm (Bloeyendael 2.0)	13 mensen
Educatie	10 mensen
Excursiegroep	2 mensen
Bestuursondersteuning	2 mensen

Mocht je naar aanleiding van de resultaten van de enquête nog vragen hebben of toch nog iets willen zeggen wat je vergeten bent aan te geven, dan kan dat altijd. Stuur een mailtje aan vrijwilligers@bloeyendael.nl en we nemen contact met je op.

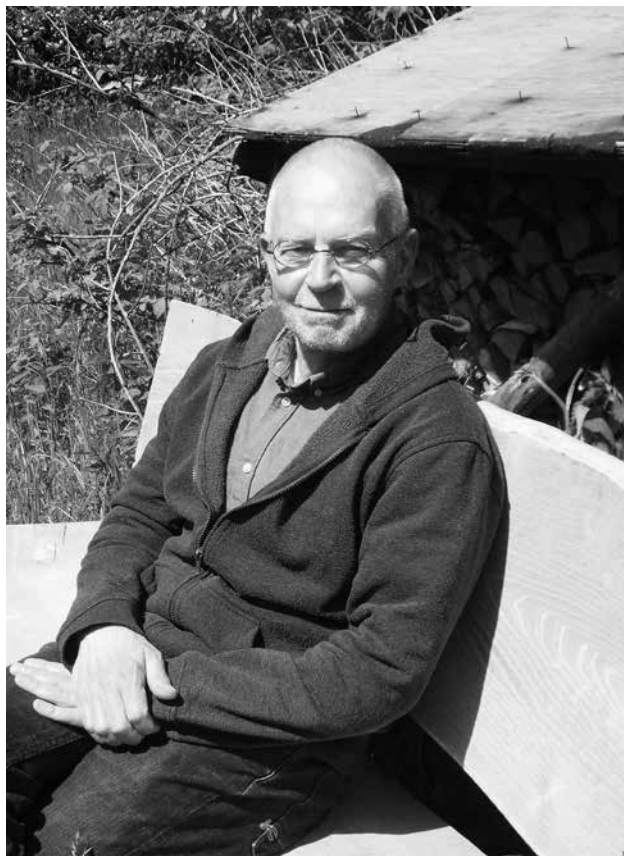
Portret van een blij mens

We horen de laatste tijd nogal eens van ‘boze witte mannen’. Iemand die daar nadrukkelijk niet bij hoort is: Frederik Johan (Frits) Backer, de nieuwe vrijwilligerscoördinator. We vermelden zijn voornamen omdat deze, met slechts één onderbreking, vanaf 1743 in zijn familie van vader op zoon zijn doorgegeven. Frits zoekt steeds en vindt geregeld blijheid.

Hij is 1960 in Utrecht geboren, getogen in Bunnik en woont al weer geruime tijd in de Domstad. Zijn puberteit is een tijdvak met een rouwrand. Vader stierf op 46 jarige leeftijd, Frits was 14. Op school lukte het toen niet zo goed meer. Uiteindelijk verwierf hij toch nog een HAVO diploma. Later wist hij zijn opleiding nog te verbreden door het avondatheneum te volgen. Zijn eerste baan was bij de groenteveiling van Laagraven. Vader was een NS-man, via zijn connecties kwam Frits in 1985 ook bij ‘het spoor’. Hij vervulde er vele functies, die ondersteunend, aansturend of coördinerend van aard waren. Begrippen die in zijn latere werkzaamheden steeds weer terugkomen. Hij was vijf jaar betrokken bij de voorbereiding van de Betuweroute en het noordelijk deel daarvan, dat er nooit zou komen. Het kostte miljoenen, en leverde anderhalve

meter aan documenten op. De minister schoof de hele handel achteloos door naar de container.

Voor Frits was toen de lol er af. Hij ging zich bezinnen. Hoewel in het geheel niet religieus meldde hij zich voor een retraite bij de zusters Clarissen in Megen. ‘Een prachtige tijd’. Frits besloot dat hij bij de NS ging opzeggen en zou gaan wandelen. Hij koos voor Assisi, begon in Maastricht en liep in 100 dagen naar de basiliek. Een louterend traject met 63 dagen regen, dat hem richting gaf voor zijn verdere leven. Hij ging op zoek naar zinvolle activiteit, waar hij blij van zou worden en hij moest er ook van kunnen leven. Het zou gaan tussen het groen of de zorg. Frits koos voor het eerste en begon enthousiast met het schrijven van 14 sollicitatiebrieven aan de bekende natuurorganisaties. Dat viel tegen, overal werd hij afgewezen. Hij schakelde over op vrijwilligerswerk en kon terecht bij het Noord-Hollands Landschap, waar hij het gierzwaluwenplatform mede vorm gaf en op Texel hielp hij mee met het bouwen van ‘tuunwallen’. Met deze werkervaring in zijn bagage kreeg hij een betaalde baan bij de Stichting Natuur en Milieu, waar hij 11 jaar werkte tot de stichting de afdeling Natuur afstootte. Daar was Frits niet voor geko-

maakt hij zich nuttig als vrijwilliger. Bij Bloeyendael, maar ook als taalcoach voor een Syrische en twee Turkse wiskundeleraren. En last but not least is hij druk bij het Rode Kruis. Frits is actief bij het busvervoer voor mensen met een beperking, die gevaccineerd moeten worden. En je kunt hem ook eenmaal in de week vinden in de vaccinatiestraat bij de Jaarbeurs. Deze activiteiten maken hem iedere keer weer blij. Hij heeft zijn zinnen dan ook gezet op een functie bij het Rode Kruis.

Frits is nog steeds een verwoed wandelaar, die elf maal de Vierdaagse liep. Hij ver-

men. Er volgden contracten die eindig waren, meestal op projectbasis. Bij Milieudefensie en het Zuid-Hollands Landschap. De Fietzersbond vroeg hem voor het opzetten van een vrijwilligersbeleid en begeleiding van hun fietsschool, met uitzicht op een vast contract. Toen kwam Covid-19 en nu is hij 60 sollicitaties en verschillende uitnodigingen verder, maar nog geen beet. Maar hij houdt de moed er in en weet dat het hem uiteindelijk zal lukken. Ook nu

zamelt (tweedehands) klassieke boeken van Voskuil, Hella Haase, Coupérus... En hij heeft sinds vorig jaar een volkstuin bij ATV Stadion. En daar wordt hij het 'allerblijst' van. Het is een tuin, zonder groenten, waar verder iedere plant of dier welkom is. Het moet een "blauwe tuin" worden, waar hij zichzelf kan zijn en een paradijs voor vlinders en insecten.

Jan Heijmans

De wilg

Het schrijven van deze stukken over bomen die in het park voorkomen, heeft mij al heel wat geleerd. Kende ik vroeger alleen de knotwilg (in mijn beleving de enige wilg), nu weet ik dat er in Bloeyendael alleen al zeven soorten wilg voorkomen (na te lezen in onze Bomengids, die is te downloaden van onze website).

Er zijn over de hele wereld meer dan 300 soorten bekend, waarvan er 30 tot 40 in onze streken voorkomen. De bekendste wilgen zijn de geoorde wilg (oortvormige bijbladeren), de waterwilg (ongewoon brede bladeren) en de teenwilg.

De verschillende soorten kunnen zich gemakkelijk kruisen. Een voorbeeld van een kruising is de *Salix Smithiana* die in Bloeyendael voorkomt (pag. 3 van de bomengids); het is een kruising tussen een boswilg en een katwilg.

Wilgen zijn er in alle maten: de zilverwilg kan 20 meter hoog worden, maar vele soorten worden niet meer dan een struik.

De bloeiwijze van de meeste wilgen zijn dicht zilverachtig behaard, wat ze

de naam 'katjes' heeft opgeleverd. Botanici hebben deze benaming overgenomen voor alle bloeiwijzen die net als die van de wilg in hun geheel afvallen, zoals bij de populier, de els en de hazelaar.

Het soepele snoeihout van de wilg werd vroeger vaak gebruikt om manden, stoelen of fuiken mee te vlechten. Ook werden er door de waterbouwkunde 'zinkstukken' mee gemaakt ten behoeve van oeverbescherming. Deze wilgen groeiden vooral in de 'grienden' (zoals die op sommige plekken in Nederland nog onderhouden worden, bijvoorbeeld in de Biesbosch).

Een leuk weetje is dat de bast van verschillende soorten wilg tannine en salicine bevatten, stoffen die in de geneeskunde worden gebruikt. Tegenwoordig worden er op agrarische bedrijven weer wilgen aangeplant in 'voederhagen' waar het vee zijn natuurlijke behoefte aan bepaalde stoffen kan komen ophalen, zoals wilgentakjes en -bladeren eten wanneer ze pijn hebben!

Ineke Blijleven

Boom van het mysterie

De knotwilgen in Bloeyendael staan er weer netjes gekapt bij. De twijgjes werden vanwege hun buigzaamheid van oudsher gebruikt om manden te vlechten. Wilg komt van het Indo-Europese woord weik, wat buigen en draaien betekent. Maar ook hekserij en magie en dat verwijst naar een andere toepassing; de wilg hielp de 'heks' van het dorp bij haar functie om mensen te begeleiden bij de overgang van de ene levensfase naar de andere. En dan niet de heks in de betekenis van boze toverkol, maar in de oorspronkelijke betekenis van wijze oude vrouw. Zij was de wijze raadgever die mensen bijstond in de overgang tussen de verschillende levensfasen: geboorte, huwelijk en dood.

Het leven begint met de geboorte. De 'heks' heeft hierin de rol van vroedvrouw. Zij assisteert bij de bevalling, maar vroeger was haar rol breder. Ze assisteerde bij de doop en gaf het kindje zijn eerste bad in water waarin wilgenschors gekookt was. Dit zou weerstand geven tegen ziekte en kwade tovenarij. Wilgenschors heeft niet alleen een pijnstillende werking, maar is ook ontsmettend en ontstekingsremmend. Het zou dus heel goed kunnen dat het inderdaad enige bescherming gaf tegen ziektes. En omdat ziekte beschouwd werd als het gevolg van kwade tovenarij, gaf de wilg dus inderdaad bescherming.

Het tweede overgangsritueel is het huwelijk. De 'heks' trad hierin op als koppelaarster. Bij de huwelijksvoltrekking bond zij de polsen van de geliefden met een wilgentwijgje bijeen, want de wilg vlecht man en vrouw ineen. Dit is goed te zien in de heksenbezem, waar-

bij een steel van de mannelijke es en twijgjes van de vrouwelijke berk worden samengebonden door wilgentwijgjes.

De derde overgang is die van de dood, met rituelen van begrafenissen en rouw. Ook hierbij speelde de wilg een rol. Wie treurde om een verloren geliefde, bond een wilgentak om de hoed. Wilgen werden veel aangeplant op begraafplaatsen en werden afgebeeld op grafzerken. En iedereen kent wel de uitdrukking 'je beroep aan de wilgen hangen'. Dat betekent dat je je beroep los laat, dat je er afstand van neemt. En dat is precies wat je doet als je in de rouw bent, je neemt afstand van je verloren geliefde.

Zo werd de wilg de boom van het mysterie. En misschien is dat wel precies wat we voelen als we genieten van het maanlicht in een treurwilg aan het water.

Christien Hidding

Vleermuiskasten-inspectie

Sinds 2011 (Het jaar van de vleermuis) inspecteer ik elke maand de vleermuiskastjes in de Voorveldse-polder en in Bloeyendael, op bewoning. Overdag want vleermuizen zijn nachtdieren. 's Nachts jagen en eten zij rondvliegende insecten. De uitkomsten worden gedeeld met de gemeente Utrecht, eigenaar van de kastjes.

Het duurde twee jaar voordat ik in een van de platte kastjes een vleermuis zag. Er zijn platte en ronde kastjes. De platte zijn met een geschikte zaklantaarn van onderen op bewoning te inspecteren. Voor de ronde heb je een lange ladder nodig omdat je het deurtje moet verwijderen. Dat doen we maar eens per jaar. In een van de wintermaanden inspec-

teren we die kasten op vleermuiskeuteltjes en vogelnesten. Aan de kleur en afmeting van de keuteltjes die uit insectenpansertjes bestaan krijg je een indruk welke vleermuissoorten er in de kast verbleven. In Nederland komen ca. 17 soorten vleermuizen voor! In Bloeyendael zijn in de loop der tijd gewone en ruige dwergvleermuizen en enkele grootoorvleermuizen aangetroffen. Vogelbewoning komt, vooral in de winter, vaak voor. Die nesten verwijderen wij dan en maken de kast schoon.

Na de eerste twee jaar zag ik vaker in één of enkele van de platte kasten een dier. De laatste jaren kan ik er in Bloeyendael op rekenen. Vorig jaar zag ik zelfs in een van de kasten van 15 januari tot eind april een overwinteraar. Terwijl ze dat meestal in ver-

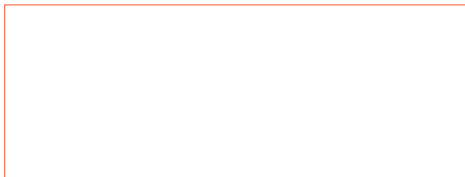
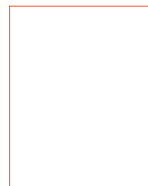
blijven met dikkere muren doen. Nu is het de tijd dat de vrouwtjes in zogenaamde kraamkolonies van vaak vele tientallen dieren hun jongen krijgen en zogen (het zijn zoogdieren!). Die bevin-den zich nooit in deze kasten maar op plekken met meer ruimte zoals spouw-muren en geschikte zolders. Een man-netje, dat niet in de kraamkolonie ge-tolereerd wordt, zou je wel in een kast kunnen aantreffen. Na de kraam en de zoogtijd vallen de kraamkolonies uit elkaar en zoeken de vrouwtjes de mannetjes weer op. Dan kun je soms

een mannetje in de platte kasten aan-treffen die met met 'sociale' gelui-den probeert een of meer vrouwtjes in die kast te lokken. In Bloeyendael trof ik vorig jaar toen in een kast drie tot vijf dieren aan! Hoe de geslachts-verhouding was kan je op die afstand niet zien. Daarvoor moet je de diertjes in de hand hebben. Daarna verdwijnen de vleermuizen naar plaatsen waar het veilig is om te winterslapen zonder kans om te bevriezen.

Hedzer Ferwerda

ACTIVITEITEN VOORJAAR EN NAJAAR 2021

ACTIVITEIT	DATUM	TIJD
OPEN HUIS en HEEMTUIN	Dinsdag 6 juli	12.00 – 14.00
Zomerhooien	zaterdag 10 juli	10.00 – 16.00
Zomeravondhooien	dinsdag 13 juli	19.00 – 21.00
Zomeravondhooien	woensdag 14 juli	19.00 – 21.00
Zomeravondhooien	donderdag 15 juli	19.00 – 21.00
Zomerhooien	zaterdag 17 juli	10.00 – 16.00
OPEN ZONDAG	Zondag 8 augustus	13.00 – 17.00
Afhalen van de graanakker	zaterdag 14 augustus	10.00 – 16.00
OPEN HUIS en HEEMTUIN	Dinsdag 7 september	12.00 – 14.00
OPEN ZONDAG	Zondag 12 september	13.00 – 17.00
Nazomerhooien	zaterdag 18 september	10.00 – 16.00
Nazomerhooien	zaterdag 25 september	10.00 – 16.00
Snœi-klussendag	zaterdag 16 oktober	10.00 – 16.00
Bladharken	zaterdag 6 november	10.00 – 16.00
Bladharken	zaterdag 20 november	10.00 – 16.00

Stichting Bloeyendael

Archimedeslaan 1

3584 BA Utrecht

www.bloeyendael.nl

NL74 INGB 0003 4466 50

Tel. 06 4500 5700